

Delrapport:

Gymnasieelevers uppfattningar av när- och distansundervisning med fokus på undervisningsklimat

Anna Åkerfeldt och Karin Hermansson, Ifous

Stockholm 8 juni 2020

Sammanfattning

I mars 2020 bestämdes att landets gymnasieskolor skulle övergå till distansundervisning för att begränsa smittspridningen av det nya coronaviruset. För att få mer kunskap om gymnasieelevers upplevelser av denna omställning har Ifous genomfört en enkät som drygt 2 300 elever svarat på. Undersökningen är upplagd enligt en modell som mäter undervisningsklimat med hjälp av ett antal frågor kring hur eleverna uppfattar exempelvis sina lärares närvaro och stöd samt relationen till klasskamrater.

Resultaten visar att de flesta elever uppfattar sina lärare som närvarande och uppmuntrande, men inte i lika hög utsträckning när de studerar på distans som i den vanliga skolsituationen. Många menar att det är svårare att få kontakt med och hjälp av sin lärare när de studerar på distans än i det fysiska klassrummet, vilket gör att de fastnar och tappar fokus. Det kan i sin tur vara ett skäl till att en del av eleverna upplever att de inte får lika mycket gjort som de annars får.

Sociala relationer är svårare att etablera och upprätthålla när undervisningen sker på distans än i det fysiska klassrummet. Det märks exempelvis i att klart färre upplever att de samarbetar med sina klasskompisar på distans än i den vanliga skolan. Det är också betydligt fler som upplever sig vara ensamma när de studerar på distans än när de är i skolan som vanligt.

Samtidigt är det en komplex bild som framkommer, där det visserligen är fler än hälften som – ifall de kunde välja – helst skulle gå tillbaka till den vanliga skolan, och bara 20 procent som klart säger att de helst vill fortsätta på distans, men där många också pekar på både för- och nackdelar med båda formerna. De tycker till exempel att det är skönt att slippa långa resor och tidiga morgnar, eller att behöva tänka på hur man ser ut, men samtidigt saknar de både rutiner och sina kompisar. Att eleverna saknar sina kompisar var väntat men mindre väntat var att de saknar den struktur och rutin som de upplever att en skolvardag erbjuder. Att vardagen med att gå till skolan gör att eleverna skiljer mellan arbete och fritid var något som vi inte frågat om men som flera elever påtalade. Flera skulle även önska att de kunde ha en kombination av när- och distansundervisning.

I undersökningen framkommer att eleverna uppfattar klimatet i närundervisningen som mer gynnsamt än i distansundervisningen. Det visar sig bland annat i att eleverna uppfattar att de inte kan få stöd och hjälp när de behöver, vilket är en viktig förutsättning för att undervisningsklimatet ska uppfattas som positivt.

Det här är Delrapport 1 från studien. Här redovisas resultatet av ett urval av de frågor som ställdes till eleverna. Under hösten 2020 presenteras resterande frågor och en fördjupad analys.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
Inledning och bakgrund	4
Om undersökningen	5
Resultat	6
Vilka har svarat på enkäten?	6
Elevernas uppfattningar om sin kontakt med lärarna.....	8
Elevernas upplevelse av sin sociala situation	12
Blir det något gjort?	14
Elevernas sammantagna upplevelse av undervisning i skolan och på distans.....	15
Fortsätta läsa på distans eller gå tillbaka till skolan?.....	16
Sammanfattning	21
Diskussion och avslutande kommentarer	22
Referenser	23
Bilaga 1 - Frågorna som ställdes till eleverna:	24

Inledning och bakgrund

Med anledning av att gymnasieskolor under våren 2020 varit stängda och i stället erbjudit undervisning på distans för att hindra smittspridningen av coronaviruset, har Ifous genomfört en enkätundersökning av gymnasieelevers upplevelse av social närvaro i förhållande till lärare och klasskamrater.

Sedan våren 2019 driver Ifous forsknings- och utvecklingsprogrammet *Digitala lärmiljöer – Likvärdig utbildning med fjärr- och distansutbildning*. Inom programmet arbetar forskare tillsammans med lärare, rektorer och övergripande ledningsföreträdare hos åtta skolhuvudmän för att utforska och utveckla undervisning som sker via fjärr och på distans. I det läge som uppkommit under vårterminen uppstod en möjlighet och ett behov av att ta reda på hur elever i gymnasieskolan upplever den omställning den inneburit för dem i deras skolgång. Syftet var att ta reda på hur eleverna uppfattar att studera “som vanligt” jämfört med att studera på distans.

På grund av den rådande pandemin har gymnasiet och vuxenutbildningen fått ställa om och bedriva fjärr- och distansundervisning. Tidigare forskning pekar på att det finns utmaningar när det gäller att etablera och upprätthålla relationer och kommunikation när undervisningen sker på distans. Den fysiska närvaro som går att åstadkomma i ett fysiskt klassrum är svår att etablera i en virtuell miljö. Även om de digitala möjligheterna för att hålla kontakt med nära och kära aldrig varit mer tillgängliga än nu, är det svårt att etablera och upprätthålla kontakt med elever i distansundervisning.

Att skapa social närvaro (eng. social presence) i digitala lärmiljöer anses av flertalet forskare vara en viktig faktor när det gäller lärande och interaktivitet (se till exempel Lowenthal, 2009; Mykota, 2015). Avsaknad av social närvaro kan ge en känsla av ensamhet och att man bara interagerar med ett digitalt system vilket kan leda till lägre motivation till skolarbetet. Tre aspekter visar sig vara viktiga för hur studenterna uppfattar den sociala närvaron i digitala system; 1) visa känslor och dela personliga erfarenheter, 2) vara engagerad, samt 3) skapa en gemenskap. Utöver dessa har Christen et al. (2015) lagt till vikten av visualisering för att skapa social närvaro, till exempel att använda bilder eller foton på användarna i asynkrona diskussionsforum.

Kaufmann, Sellnow och Frisby (2016) undersökte hur klimatet påverkar studenternas lärande när undervisningen sker på distans. De menar att i närundervisningen, talas det ofta om klassrumsklimatets betydelse för lärandet och hur lärarna kan arbeta för att skapa ett positivt klimat som gynnar elevernas lärande. Forskning visar även att för att skapa ett gott klimat behöver lärare visa på och skapa till exempel samhörighet i gruppen, ge kontinuerlig feedback, uppmuntra kamratbedömning och engagemang hos eleverna (Kaufmann et. al., 2016, s. 307). Mot bakgrund av att det finns begränsat med forskning kring klimat när undervisning sker på distans, designade Kaufmann et. al. (2016) en studie för att undersöka och utveckla ett verktyg för detta. Verktöget, *Online Learning Climate Scale (OLCS)*, utvecklades och kan beskrivas som ett ramverk som mäter: 1) lärarens beteende, 2) studenternas beteende och 3) kursdesign.

Dessa tre aspekter som utgör ramverket kan användas för att mäta klimatet i en elevgrupp när undervisningen sker på distans¹.

¹ Ramverket baseras på två tidigare utvecklade verktyg; *Classroom Communication Connectedness Inventory* utvecklad av Dwyer et al., 2004 och *Classroom Climate Scale* utvecklad av Gokcora, 1989.

I Kaufmanns et. al. (2016) studie gjordes fokusgruppsintervjuer med två olika grupper. Den ena gruppen bestod av fem studerande över 18 år, som tidigare deltagit i minst en onlinekurs. Den andra gruppen bestod av fem lärare och experter inom distansutbildning. De två fokusgrupperna diskuterade klimatet online och de fick också en utskrift av verktyget som de diskuterade under respektive fokusgruppssamtal. Utifrån fokusgruppsintervjuerna ändrades verktyget och testades sedan på 236 studenter som gick första året inom högre utbildning. Resultat av studien visade att ramverket hade hög tillförlitlighet och mätte det som det var avsett att mäta, det vill säga online-klimatet med avseende på lärarens beteende, studenternas beteende och kursdesignens betydelse. Ett särskilt intressant resultat som studien visade var lärarrollens centrala betydelse. Framgångsfaktorer för att skapa ett gynnsamt klimat online var tydligt relaterad till lärarrollen. Det handlade bland annat om att vara tillgänglig och finnas där för att ge stöd och visa sympati. När det gäller kursmaterial och instruktioner behöver dessa vara tydliga. Förväntningarna på studenterna bör vara explicita och tekniken som används måste fungera och vara användarvänlig (Kaufmann et. al., 2016). De ovan nämnda framgångsfaktorerna är möjligtvis inga nyheter för lärare som undervisar i ett klassrum men hur dessa faktorer kan ta sig uttryck när undervisningen sker på distans är delvis en annan fråga som behöver belysas. I den här studien undersöks hur och om elever i gymnasieskolan upplever klassrumsklimatet när undervisningen sker på distans.

I Sverige finns det inga studier som tidigare undersökt frågan kring hur elever upplever klimatet när studierna sker på distans. I och med Covid-19 har dock några studier gjorts som kan relateras till Ifous undersökning. Sveriges Elevkårer, som är en ungdomsorganisation med medlemmar på gymnasieskolor i hela landet, genomförde under våren 2020 en enkätundersökning av medlemmarnas uppfattning om hur det fungerar att studera på distans.² Resultaten visar bland annat att arbetsmiljön varierar mycket och att många upplever ensamhet. Eleverna framförde också att det är svårt att visa vad man kan på distans, och man oroar sig för hur prov och examinationer ska fungera. I enkäten framkommer också att eleverna upplever att deras motivation är lägre när de studerar på distans och att lärarna ger dem fler arbetsuppgifter. En majoritet av eleverna i undersökningen upplever ändå att distansundervisningen fungerar överlag bra. Sveriges elevkårers enkät undersöker enbart hur eleverna upplever att studera på distans och frågorna är övergripande och täcker stora områden.

I Ifous enkätundersökning används OLCS-skalan för att jämföra elevernas upplevelse av att gå i vanlig skola med att studera på distans, vilket bidrar till en mer nyanserad bild av hur eleverna uppfattar distansundervisningen än den som framkommit i tidigare studier.

Om undersökningen

Enkäten är utformad efter Kaufmanns et al. (2016) verktyg *Online Learning Climate Scale* (OLCS) som beskrivs ovan. Eftersom OLCS är utvecklad för högre utbildning har den modifierats något, och frågor har lagts till för att passa kontexten och syftet. Den tredje aspekten i ramverket, kursdesign, har tonats ner då det har varit svårt att undersöka enskilda kurser såsom det är utformat i ramverket. I stället har frågorna riktas mot elevernas erfarenheter av att gå i gymnasieskolan.

² Rapporten från Sveriges Elevkårer finns här (länk från juni 2020):

<https://sverigeselevkarer.se/media/1860/undersokning-gymnasieelevers-distansundervisning-under-coronakris-2020.pdf>

Information och länk till enkäten skickades till de av Ifous 135 medlemmar som är skolhuvudmän, såväl kommunala som fristående, med en inbjudan att distribuera den till gymnasieelever i respektive organisation. Ifous informerade också om enkäten på sin webbplats och i sociala medier (Twitter, Facebook och LinkedIn). Det första utskicket gjordes den 21 april 2020 och sista svarsdagen var den 12 maj 2020. Det innebär att när inbjudan att besvara enkäten skickades ut hade eleverna i gymnasieskolan studerat fem veckor på distans³. Med detta sätt att bjuda in går det inte att veta hur många som fått länken, men totalt inkom 2 306 svar.

Först fick respondenterna 24 frågor om hur de uppfattar relationen till sina lärare och klasskamrater när de går i skolan som vanligt. Därefter upprepades frågorna, men nu handlade de om upplevelserna av att studera på distans. En femgradig skala användes för alla frågor: *Håller helt med, Håller med i hög grad, Håller delvis med, Håller i låg grad med, samt Håller inte alls med*. Därutöver fanns alternativet “Vet ej” på alla frågor.

Fyra frågor lades till för att ytterligare undersöka hur eleverna uppfattar att studera på distans. Dessa var kring vad eleverna uppfattar som svårast respektive vilka möjligheter det skapar när undervisningen sker på distans. En av frågorna berörde om eleverna föredrar att läsa på distans eller gå tillbaka till sin vanliga skolvardag. Den sistnämnda frågan samt elevernas motiveringar till sina svar är analyserade och redovisas i föreliggande delrapport (i bilaga 1 finns enkäten att läsa i sin helhet).

I den här delrapporten presenteras åtta av de totalt 24 frågor som ställdes till eleverna om deras upplevelse av att gå som vanligt i skolan och hur de upplever att studera på distans. De frågor som valts ut är:

När jag går i skolan som vanligt/studerar på distans uppfattar jag att mina lärare:
... är nåbara när jag behöver stöd
... är uppmuntrande
... har kontroll om vi diskuterar i klassrummet
... som oorganiserade
När jag går i skolan/studerar på distans uppfattar jag det som om att:
... jag är väldigt ensam
... vi samarbetar med varandra
... jag får mycket skolarbete gjort
Baserat på mina erfarenheter av att gå i gymnasieskolan/studera på distans upplever jag att:
... lärarna är närvarande och lyhörda

Utöver dessa åtta frågor ställdes även frågan kring vad eleverna föredrar, att läsa på distans eller gå tillbaka till sin vanliga skola. Den frågan, samt elevernas motiveringar till sina svar, har analyserats och redovisas i resultatdelen.

Resultat

Vilka har svarat på enkäten?

Totalt svarade 2 306 gymnasieelever på enkäten. Av dessa var en majoritet flickor som går ett högskoleförberedande program. De elever som har svarat är relativt jämnt fördelade från

³ Gymnasieskolorna rekommenderades stängning den 18 mars 2020.

norra till södra Sverige. 33 procent från Norrland⁴, 24 procent från Svealand och 39 procent från Götaland.

Totalt antal svar:	Varav flickor	Varav pojkar	Varav <i>Vill inte ange</i>
2 306	1 323	947	36

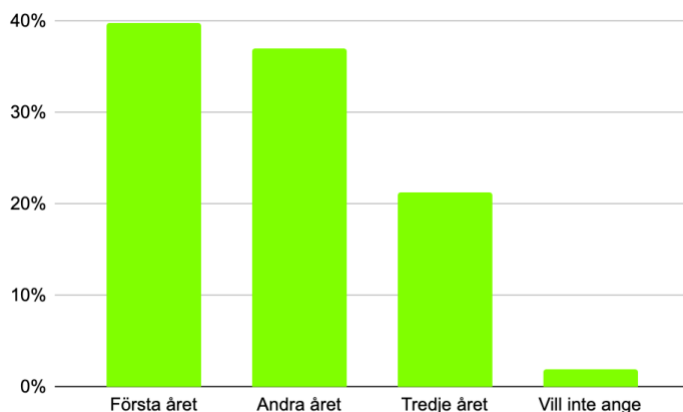

Diagram 1. Andel av alla svarande (totalt 2306) som går första, andra respektive tredje året på sitt gymnasieprogram.

De flesta elever som valt att svara på enkäten går första eller andra året, medan något färre går tredje året. Majoriteten av de svarande går ett högskoleförberedande program.

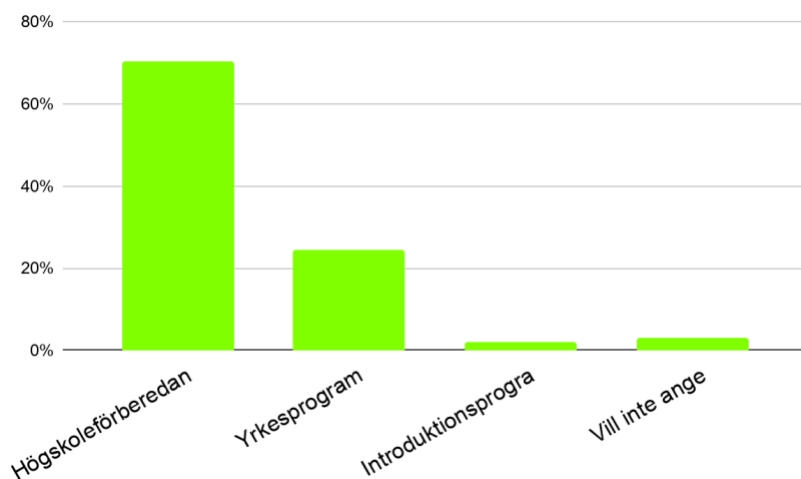

Diagram 2. Fördelning av svarande mellan typ av gymnasieprogram; högskoleförberedande, yrkesprogram eller introduktionsprogram. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Nästan alla, 96 procent av de svarande eleverna, uppger att de inte tidigare studerat på distans. De fyra procent som har erfarenheter av att studera på distans uppger att de har gjort det för att de har bott utomlands, läst moderna språk på distans, tagit längre lov eller varit sjuka under en längre period.

⁴ De flesta av de elever som svarat kommer från Hälsingland.

Elevernas uppfattningar om sin kontakt med lärarna

De elever som svarat instämmer i hög grad i enkätens påståenden om att deras lärare är nåbara och uppmuntrande.

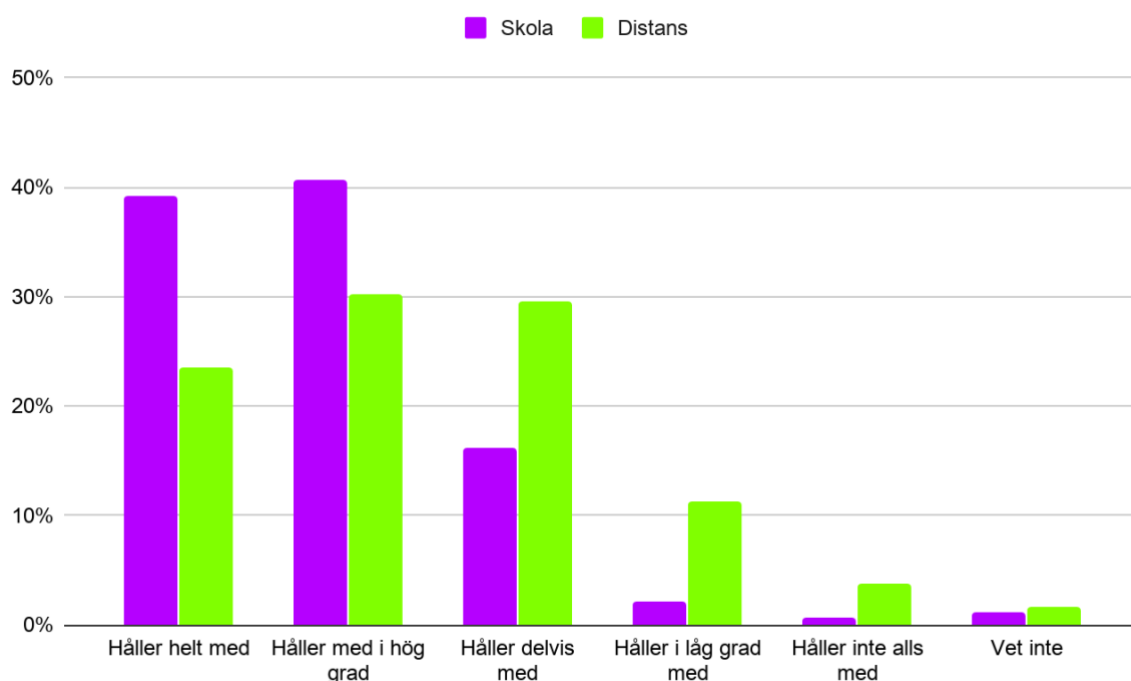

Diagram 3. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag att mina lärare är nåbara när jag behöver stöd. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Åtta av tio håller i hög grad eller helt med om att när de går i skolan som vanligt är deras lärare nåbara och kan ge det stöd som behövs. Andelen som instämmer sjunker när frågan handlar om att gå i skolan på distans, men fortfarande tycker en majoritet (54 procent) att deras lärare finns där när de behöver dem. 15 procent av eleverna upplever dock att de *inte* kan nå sina lärare när de behöver stöd, vilket motsvarar fem gånger fler än den andel som känner likadant i den vanliga undervisningen.

Tre av tio väljer mittenalternativet, det vill säga de håller delvis med. Det är ett svar som kan tolkas som att närheten varierar mellan lärare och lektioner, eller att de känner sig osäkra på hur lätt det egentligen är att nå lärarna.

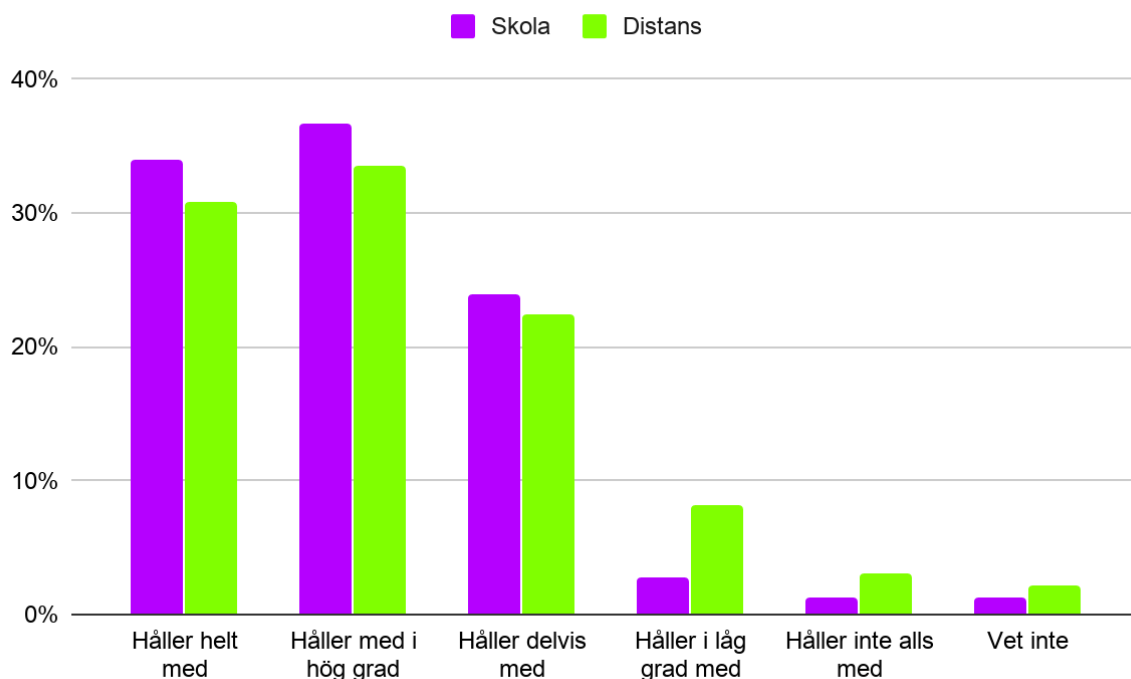

Diagram 4. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag att mina lärare är uppmuntrande. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

De flesta uppfattar också sina lärare som uppmuntrande, och här är skillnaden mellan den vanliga skolsituationen och distansundervisningen inte lika påtaglig som i frågan om närbarhet. 71 respektive 65 procent håller helt eller delvis med om påståendet. Andelen som inte upplever sina lärare som uppmuntrande när de går i skolan som vanligt är endast fyra procent, medan det är elva procent, alltså nästan tre gånger fler, som inte uppfattar lärarna som uppmuntrande när de studerar på distans. Drygt 20 procent väljer mittenalternativet, det vill säga de håller delvis med.

Nästa par av frågor handlar om hur eleverna uppfattar att lärarna hanterar situationen i klassrummet respektive på distans..

I denna fråga är det fler än i de tidigare frågorna som svarar "vet ej", och många väljer också mittenalternativet "håller delvis med" – vilket skulle kunna tyda på att det är svårt att bedöma lärarnas arbete på detta sätt, att man inte riktigt förstår frågan eller att det varierar mycket mellan lärare och lektionssituationer.

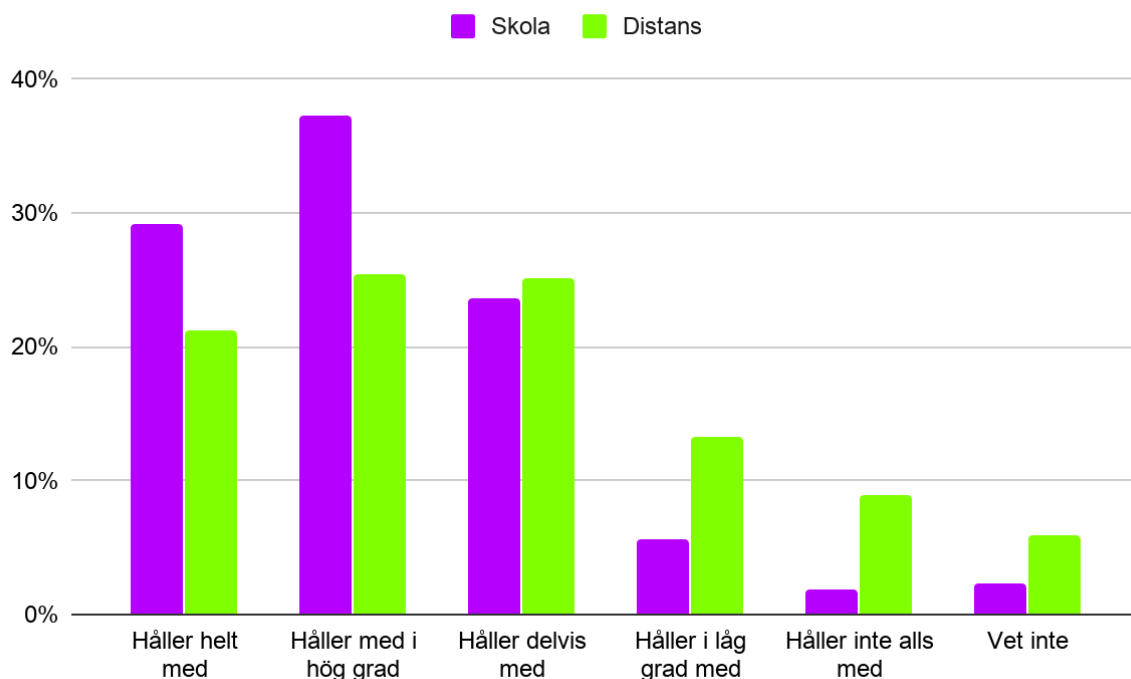

Diagram 5. När jag går i ”i skolan som vanligt” respektive ”studerar på distans” uppfattar jag att mina lärare har kontroll om vi diskuterar i klassrummet.
(andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Två av tre elever (66 procent) upplever att deras lärare, när de går i skolan som vanligt, ”har kontroll när vi diskuterar i klassrummet”, medan bara åtta procent menar att de *inte* har det. På distans, däremot, är det färre än hälften, 46 procent, som i hög grad eller helt instämmer i att lärarna har kontroll över diskussionen. Över 20 procent håller inte med alls eller i låg grad.

Det är i stort sett lika många som delvis håller med (mittenalternativet) om att lärarna har kontroll över diskussionen, oavsett undervisningssituation.

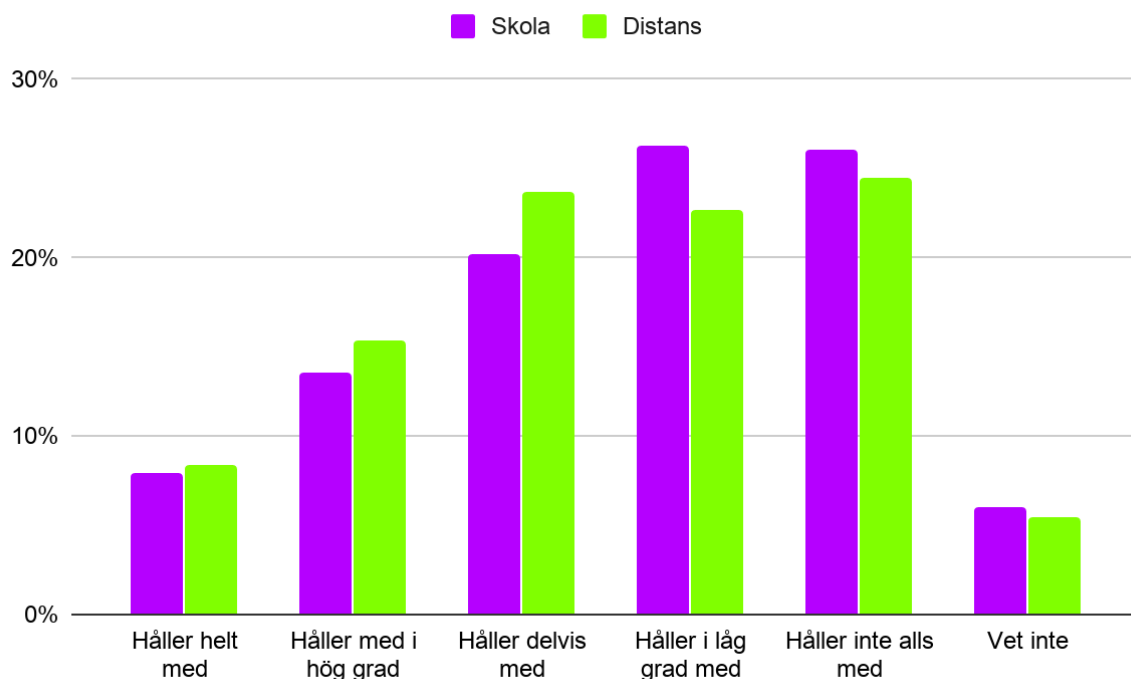

Diagram 6. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag mina lärare är oorganiserade. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Skillnaderna mellan vanlig undervisning och distansundervisning tycks vara lägre när det kommer till elevernas upplevelse av hur välorganiserade lärarna är. I stort sett lika många instämmer helt (åtta procent) eller i hög grad (14 resp 15 procent) i ett påstående om att deras lärarna verkar oorganiserade, oavsett undervisningssituation. Ungefär hälften, 52 respektive 48 procent, håller i låg grad eller inte alls med om att deras lärare skulle vara oorganiserade – vare sig i den vanliga eller distansundervisningen.

Elevernas upplevelse av sin sociala situation

Några av enkätens frågor handlar om hur eleverna uppfattar hur det är som elev att gå i skolan som vanligt respektive när de studerar på distans hemifrån. Den allra tydligaste skillnaden finns i frågan om hur ensam man upplever sig vara.

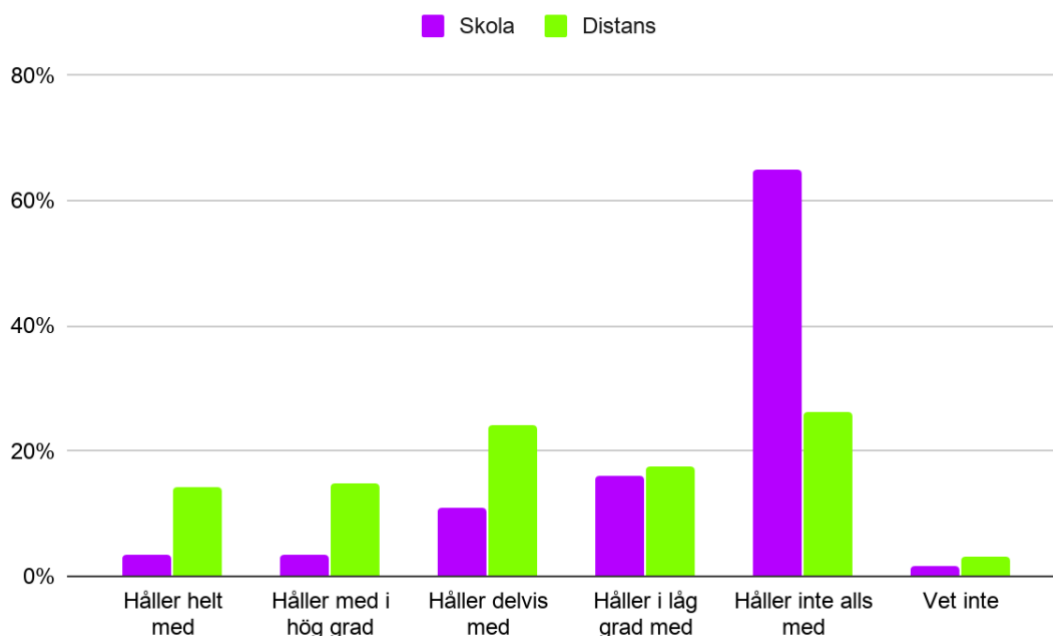

Diagram 7. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag det som om jag är väldigt ensam. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

I den vanliga skolsituationen är det få (sex procent) som upplever sig som väldigt ensamma medan åtta av tio (81 procent) i låg grad eller inte alls gör det.

När undervisningen sker på distans, däremot, tyder de relativt jämnt utspridda svaren på att det skiljer mycket mellan hur olika elever upplever omställningen. Tre av tio (29 procent) håller med, det vill säga de upplever i hög grad eller helt att de är väldigt ensamma, medan fyra av tio (44 procent) inte gör det.

De 14 respektive 26 procenten som placerar sina svar i ytterkanterna är intressanta att titta närmare på. De som instämmer helt och hållet i att de är ensamma är troligen de som känslomässigt starkast upplever att distansundervisningen inneburit en stor negativ påverkan. De har kanske ett aktivt socialt umgänge i normala fall och saknar sina kompisar mycket. De på den andra ytterkanten, som inte alls håller med om att det är ensamt, kanske antingen inte har så mycket socialt umgänge i skolan eller trivs i större utsträckning med livet hemma – och det överväger nackdelarna med att inte träffa kompisarna. Här finns kanske också en del av dem som inte inte mår så bra i den vanliga skolan och har svårt att över huvud taget ta sig dit.

24 procent håller delvis med om att de är ensamma, vilket skulle kunna tolkas som att det ibland känns ensamt men att det inte upplevs som ett särskilt stort problem. I en fördjupad analys kan det vara intressant att titta på hur svaren fördelar sig mellan svarande i olika årskurser.

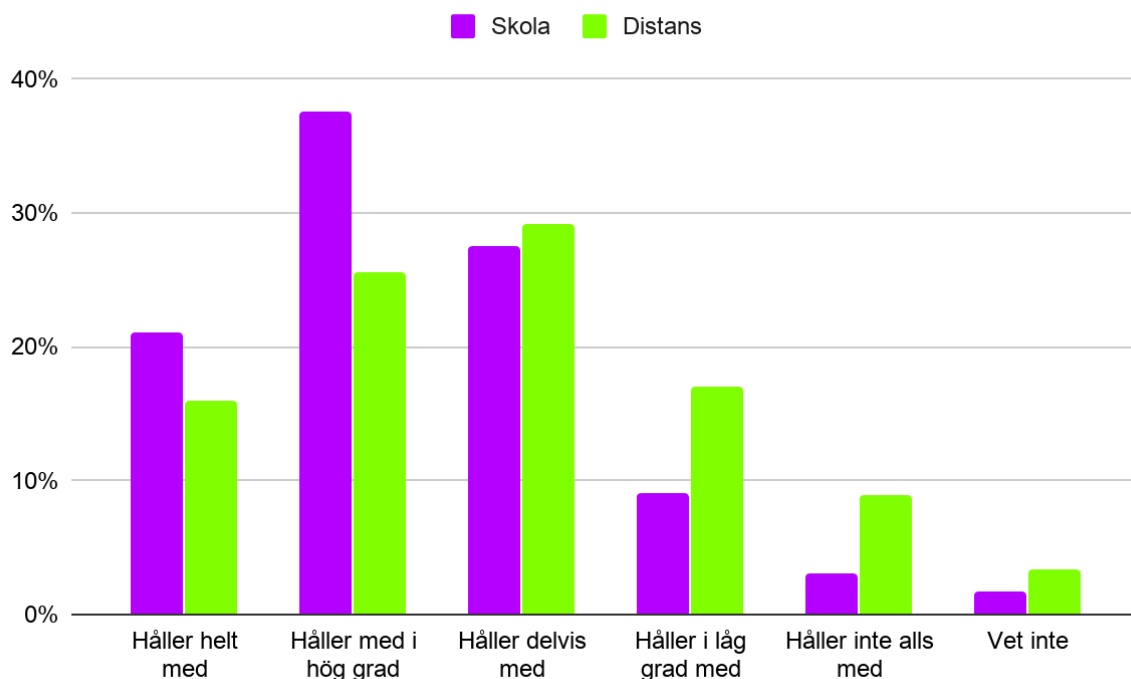

Diagram 8. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag det som om vi samarbetar med varandra. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Skillnaderna mellan vanlig skola och distansundervisning är påtaglig också när det kommer till samarbete med klasskamrater. I den vanliga skolsituationen menar sex av tio (59 procent) att de samarbetar med varandra, medan bara fyra av tio (42 procent) tycker att de gör det när de studerar på distans. Tolv procent tycker *inte* att de samarbetar med varandra när de går i skolan som vanligt. Fler än dubbelt så många, 26 procent, tycker inte att de samarbetar när undervisningen sker på distans.

Här är det ungefär lika många som "håller delvis med". Att välja mittenalternativet i det här fallet kan tolkas som att det varierar mellan olika ämnen/lektioner hur mycket samarbete man upplever att man har med klass- eller skolkamrater.

Blir det något gjort?

En viktig fråga är förstås vad eleverna faktiskt får gjort. Hur klarar man som elev av sitt skolarbete när man befinner sig hemma och följer undervisning på distans, jämfört med när man går i skolan som vanligt?

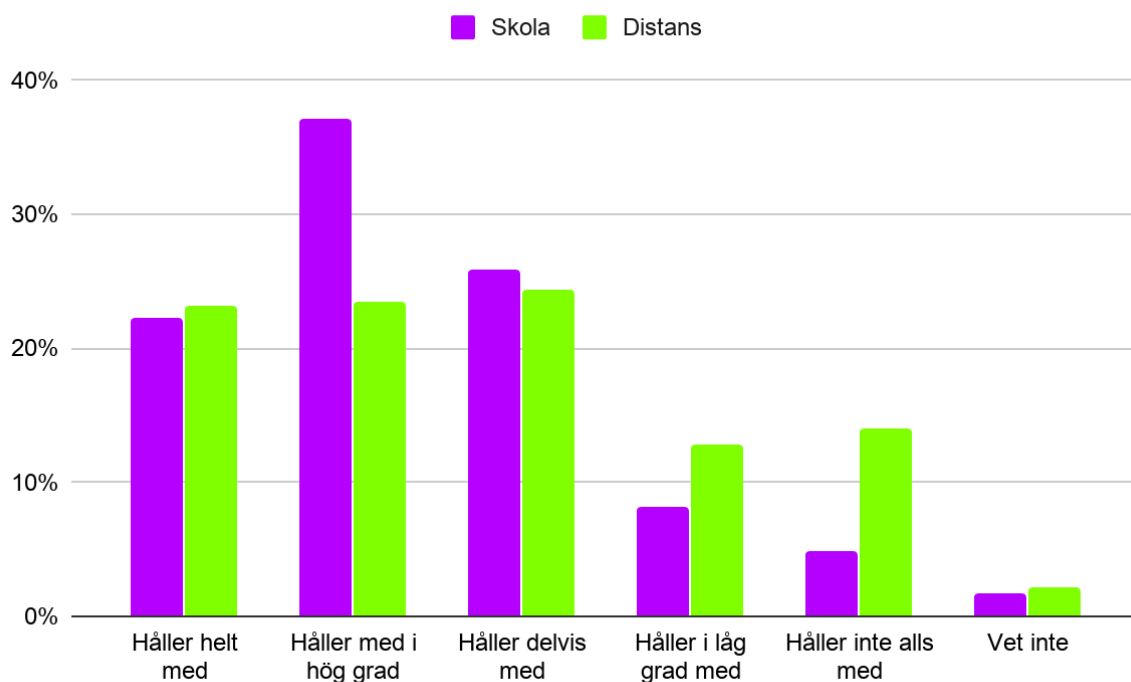

Diagram 9. När jag går i "i skolan som vanligt" respektive "studerar på distans" uppfattar jag det som om jag får mycket skolarbete gjort. (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Svaren i enkäten indikerar att eleverna själva upplever att de får lite mindre gjort när de studerar på distans än när de är i skolan som vanligt, men det är många som inte har någon stark uppfattning. Både i den vanliga skolsituationen och vid distansundervisning håller en av fyra bara delvis med om påståendet "jag får mycket skolarbete gjort", vilket kanske kan tolkas som "det beror på" – exempelvis ämne, tid på året, vilken lärare man har, och så vidare.

Sex av tio (59 procent) tycker att de får mycket gjort när de går i skolan som vanligt, och knappt hälften (47 procent) tycker detsamma när studierna sker på distans.

13 procent upplever *inte* att de får mycket skolarbete gjort när de går i skolan på vanligt sätt. Denna andel fördubblas, till 27 procent, när frågan handlar om vad man får gjort när undervisningen sker på distans.

Elevernas sammantagna upplevelse av undervisning i skolan och på distans

I de sista frågorna i enkäten ombeds eleven att tänka på sina erfarenheter av de båda sätten att studera, och bedöma hur närvarande och lyhörda deras lärare är.

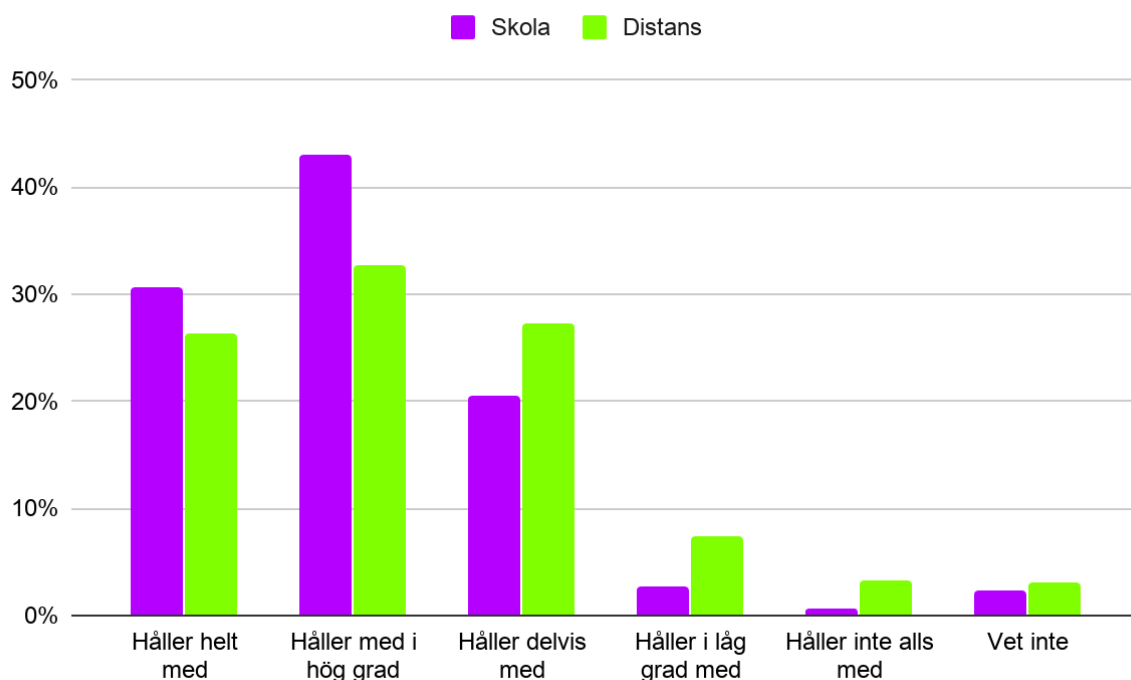

Diagram 10. Baserat på mina erfarenheter av att gå i gymnasieskolan som vanligt respektive studera på distans upplever jag att ...: (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

En majoritet upplever sina lärare som närvarande och lyhörda oavsett undervisningsform. 74 procent håller helt eller i hög grad med om detta i den vanliga skolgången och 59 procent när lärarna finns på distans. Tio procent tycker *inte* att lärarna är närvarande och lyhörda på distans, vilket är mer än dubbelt så många som tycker detsamma om sina lärare i vanliga fall (fyra procent).

Det är tydligt fler som väljer mittenalternativet, det vill säga delvis håller med om att lärarna är närvarande och lyhörda, när frågan gäller distansundervisning än i den vanliga skolan (27 respektive 20 procent). Det skulle kunna tyda på att skillnaden uppfattas som större mellan lärarna när de är på distans än den är när man går i den vanliga skolan.

Fortsätta läsa på distans eller gå tillbaka till skolan?

Efter frågorna om klassrums- respektive onlineklimat fick eleverna slutligen svara på om de – ifall de kunde välja – helst skulle vilja fortsätta studera på distans eller komma tillbaka till den vanliga skolvardagen.

Vad skulle du föredra:

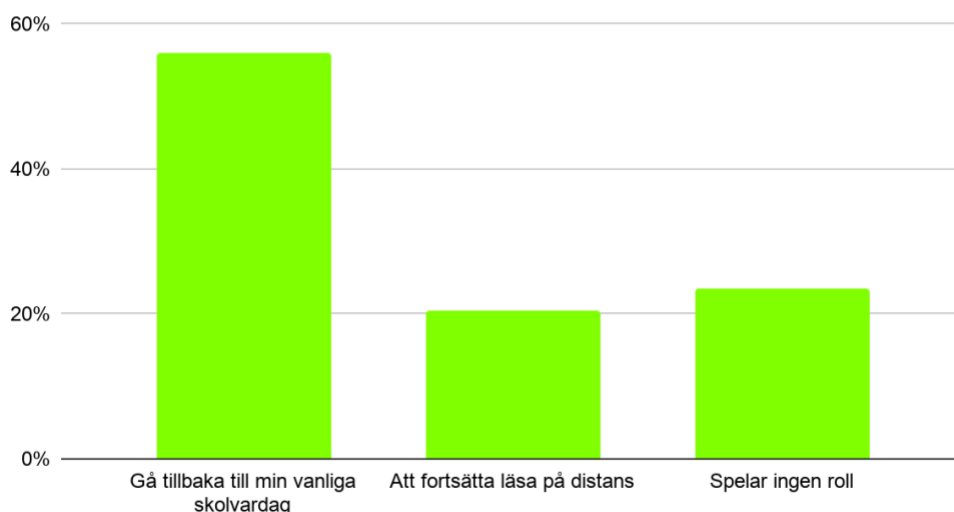

Diagram 11. Vad skulle du föredra? (andel av alla svarande, totalt 2306 st)

Drygt hälften (56 procent) vill gå tillbaka till den vanliga skolvardagen om de kunde välja. 20 procent vill fortsätta läsa på distans och för 24 procent av eleverna spelar det ingen roll.

De svarande hade möjlighet att motivera sitt svar på denna fråga, vilket 1 902 elever valde att göra. 20 procent av svaren från respektive kategori har analyserats i delrapporten, vilket betyder att resultatet som redovisas nedan är baserat på 462⁵ öppna svar från eleverna.

Elevernas motiveringar⁶:

Gå tillbaka till min vanliga skolvardag

Majoriteten av eleverna som har svarat på enkäten vill gå tillbaka till sin vanliga skolvardag. I de kommentarer som har analyserats framträder fem kategorier: 1) fokus, och 2) sociala aspekter, 3) fysisk hälsa, 4) gränsdragning, rutin och struktur och 5) motivation.

1. Fokus

Elever som föredrar att gå tillbaka till skolan har svårt att fokusera när de studerar på distans (se även diagram 9). De uppger att det inte får något gjort och att det lär sig mer när de är i skolan. En del nämner att det börjar synas i deras resultat att de inte får något gjort när studierna bedrivs på distans.

Det är skönt o va hemma till en viss nivå nu får jag inget gjort och det är svårt för mig att koncentrera hemma (elev, andra året, högskoleförberedande)

⁵ Av de 462 öppna svar som analyserats har 94 svarat "fortsätta att läsa på distans", 259 "gå tillbaka till min vanliga skolvardag" och 109 att det "spelar ingen roll".

⁶ Kommentarererna från eleverna är inte redigerade.

Flertalet elever som nämner att de har svårt att fokusera på studierna när de studerar på distans, anger att deras motivation till skolarbetet är lägre än när de går till skolan som vanligt. En annan orsak som nämns är att det inte finns någon variation i undervisningen, vilket gör att de tappar fokus då undervisningen upplevs om den blir enformig.

2. Sociala aspekter

Av de elever som svarat att de föredrar att gå tillbaka till skolan har flertalet av eleverna motiverat det med att de saknar den sociala dimensionen; att ha kontakt med andra elever och gemenskapen. I första hand uppger eleverna saknaden av sina klasskompisar som viktig och avsaknaden av den dagliga kontakten. Därefter nämns bristen på kontakt med lärarna – de saknar stöd och hjälp när de studerar på distans. En elev tar upp att det tar lång tid att få svar på enklare frågor om snabbt skulle kunna avklaras i ett klassrum, men som ändå kan göra att man fastnar.

Det känns väldigt opersonligt och ensamt. Man sitter bara hemma och pluggar. [...] Lärarna är inte lika lätt tillgängliga nu även om dem bara är ett mail bort. Snabba frågor som skulle ta en lärare 30 sekunder att svara på f2f tar upp till en dag att få svar på. Det förstör i arbetet och gör att man fastnar lättare. (Elev, tredje året, högskoleförberedande)

En stor andel av eleverna påtalar att skolarbetet blir tråkigt när de inte kan umgås med sina kompisar. Att den sociala gemenskapen blir det som gör att skolarbetet känns mer motiverande (se även diagram 7).

3. Fysisk hälsa (och psykisk hälsa)

Kategorin fysisk hälsa framträder inte lika starkt som de två ovanstående. Till skillnad från, den grupp av elever som föredrar att fortsätta läsa på distans (se nedan) är den psykiska delen inte lika framträdande. Här framträder i stället den fysiska hälsan och vikten att röra sig mer markant. Eleverna upplever att de inte rör på sig något när de studerar på distans. Flertalet nämner att de inte rör på sig under hela dagen och saknar även den rörelse som det innebär att till exempel gå till bussen.

Att sitta hemma hela dagarna är inte bra fysiskt. Man fick iaf frisk luft och fick röra på sig då man va i skolan. (elev, andra året, högskoleförberedande)

Elever som vill tillbaka till sin vanliga skolvardag anger att det är stressigt att studera på distans. De upplever att det får fler uppgifter och att det ställs högre krav. Eleverna nämner att de inte mår bra av att inte komma ut och träffa sina klasskamrater. Här ligger såväl en psykisk aspekt som en fysisk.

Det är inte ergonomiskt/hälsosamt fysiskt och mentalt att ersätta datorn med promenad, fysisk kontakt och en ordentlig arbetsplats separat från hemmet. (elev, första året, högskoleförberedande)

4. Gränsdragning, rutin och struktur

Flera elever menar att när de studerar på distans är det svårare att upprätthålla rutiner och skapa en struktur i sin vardag. En del elever nämner att skolarbetet och fritid flyter ihop och att de till exempel inte har tid för att ta sig ut eller att ta rast. Att skolarbetet och fritid flyter ihop är också något som en del elever knyter till motivation. En elev gör också bedömningen att hen tror att det är bra att kunna skilja mellan arbete och fritid.

Att särskilja på sitt hem och skola är något jag tror är viktigt, det ger en oss en annan rutin och det blir lättare att fokusera på skolarbetet under skoldagen och bibehålla motivation. (Elev, tredje året, högskoleförberedande program)

Vidare menar en elev att själva miljöombytet blir viktigt för motivationen. Att sitta hemma utan att miljön ändras sänker motivationen menar hen och för en del elever är det konkreta miljöombytet viktig för att upprätthålla motivationen. Det leder in på nästa kategori som handlar om motivation.

5. Motivation

Flertalet av eleverna som skulle välja att gå tillbaka till skolan nämner att de känner sig omotiverade. Den bristande motivationen är starkt knutet till rutiner och den sociala dimensionen som beskrivs ovan. Avsaknad av rutiner och struktur i vardagen gör att en del elever upplever att motivationen att studera sjunker. En elev nämner att när påsklovet var över märkte hen knappt att skolan hade startat igen. I kommentarerna som handlar om motivation nämner flertalet elever avsaknad av stöd och hjälp när de behöver. Enklare frågor som de snabbt behöver hjälp med tar lång tid, vilket gör att de inte känner sig motiverade att arbeta vidare och har svårt att göra uppgifterna.

Min motivation är låg, jag har svårare att göra uppgifter, man kan inte erbjuda hjälp till sina klasskamrater på samma sätt och man kan såklart inte få hjälp på samma sätt heller. (Elev, tredje året, högskoleförberedande)

Utöver de ovan nämnda kategorierna, finns det elever som nämner att det är tråkigt att läsa på distans. De anger oftast ingen orsak till varför de tycker så, men vissa beskriver att det är tråkigt för att de inte får träffa sina kompisar. Elever som går yrkesprogram menar att de saknar de praktiska ämnena.

Några elever upplever att lärarna ställer högre krav när studierna sker på distans och att de av den anledningen vill återgå till den vanliga skolvardagen. Vissa uppger att de får flera uppgifter och att det saknas samordning mellan lärarna för att inte det ska bli för många uppgifter samtidigt. En elev menar att ansvaret att få ihop sina studier kan bli en alltför stor uppgift.

känns lite för vuxet att behöva göra allt själv och det blir mycket mer disciplin för skolarbetet och sin egna hälsa (elev, första året, högskoleförberedande program)

I likhet med de som svarar att de helst skulle fortsätta läsa på distans (se nedan) nämner elever som föredrar den vanliga skolan också fördelar med att studera på distans. I elevernas motiveringar nämns bland annat att det är skönt att slippa restiden till skolan och den stress det innebär att till exempel hinna med bussen. En annan elev nämner valfriheten i att välja plats för studier men menar samtidigt att det inte överväger att gå till skolan där det finns rutiner och struktur.

Det är faktiskt jätteskönt att ha skola på distans för man är mer fri på ett sätt, jag kan gå runt i hemmet och sätta mig på olika ställen om jag känner som det. Men att ha vanlig skolvardag är också skönt för då har man mer fasta rutiner och man kommer ut mera från hemmet. (elev, första året, högskoleförberedande)

I ett fåtal av elevernas motiveringar framkommer det att undervisningen håller låg kvalitet och de anser att en del lärares digitala kompetens är låg.

Elever som föredrar att fortsätta läsa på distans

Eleverna anger flera orsaker till att de skulle föredra att fortsätta läsa på distans. Utifrån analys av elevernas motiveringar har följande teman identifierats: 1) fokus 2) sociala aspekter 3) psykisk hälsa och 4) praktiska orsaker. De två första kategorierna återfinns även som motiveringar inom elevgruppen som vill tillbaka till sin vanliga skola.

Nedan följer beskrivningar och citat från eleverna av de analyserade kommentarerna utifrån de identifierade kategorierna.

1. Fokus

Flertalet elever anger att de har lättare att fokusera på skolarbetet när de studerar på distans och att de får mer skolarbete gjort när de studerar hemma. Varför de anser att de kan fokusera bättre och därmed få mer gjort är inte lika enkelt att få svar på utifrån elevernas motiveringar. Några anger att det är lugnare och mindre stressigt samt att de kan arbeta ostört.

bättre koncentration hemma då ingen stör. (Elev, första året, yrkesprogram)

Andra hänvisar till att genom att få ett ökat ansvar för sina studier har de också fått mer energi att göra sitt skolarbete och en större frihet att styra sin tid. En elev anger specifikt att hen kan fokusera bättre för att hen inte behöver tänka på sociala aspekter (se citat nedan under kategori 2, sociala aspekter).

2. Sociala aspekter

Även om de sociala aspekterna förekommer i materialet, är det utifrån ett annat perspektiv än den grupp som föredrar att gå tillbaka till den vanliga skolvardagen. Kategorin är heller inte lika framträdande som den är för de elever som föredrar att gå i skolan som vanligt. Gruppen elever som föredrar fortsatta studier på distans menar att det sociala umgänget är "skönt att slippa" och att det påverkar deras skolarbete. Eleverna motiverar det med att klasskompisarna stör och att det tar fokus från själva skolarbetet. En av eleverna skriver att förväntningarna minskar, till exempel på hur man ser ut.

det är på ett sätt skönt att plugga på distans, det är mindre förväntningar angående klädsel, umgänge etc, vi behöver bara göra skolarbetet, inget annat. (Elev, första året, högskoleförberedande program)

Kommentaren ovan kommer från en elev som går första året. I en vidare analys av materialet vore det intressant att undersöka om just elever som går första året har liknande upplevelser och om kommentarerna skiljer sig beroende på vilken årskurs eleven går.

3. Psykisk hälsa

Kategorin psykisk hälsa är inte lika stor som de övriga kategorierna. Valet att ändå lyfta och beskriva motiveringar från eleverna som föredrar att studera på distans som kan kopplas till psykisk hälsa beror på att det finns några starka kommentarer från enskilda elever. En elev anger att tack vare distansundervisningen kan hen fortsätta gå i skolan trots sin sjukdom.

distansen passar bara för mig just nu för att jag har en ätstörning. annars hade jag blivit sjukskriven. (Elev, första året, högskoleförberedande program)

Motiveringar som är relaterade till stress är vanliga i den här kategorin. Att slippa stress på morgonen på grund av till exempel långa resvägar till skolan nämner flertalet av eleverna. En elev som går första året på ett högskoleförberedande program har motiverat sitt svar kring att hen föredrar att fortsätta studera på distans:

Det har gått så mycket bättre för mig hemma, jag känner inte mycket stress, jag känner mig väldigt fri och jag slipper vakna jätte tidigt och jag slipper åka buss. (Elev, första året, högskoleförberedande program)

Eleven anger att det går bättre hemma för hen känner ingen stress, och beskriver praktiska orsaker (åka buss) som gör upplevelsen av att studera mer positiv. Detta leder till den fjärde kategorin som handlar om praktiska orsaker till att eleverna angett att de föredrar att läsa på distans.

4. Praktiska skäl

Kategorin praktiska skäl är även den mindre än den första kategorin som handlar om fokus. Som nämnts ovan är det framför allt resvägen till skolan som uppges som skäl till att man hellre skulle vilja fortsätta läsa på distans. En elev skriver att det tar över en timme att ta sig till skolan. Flera elever anger också att de får en bättre morgon då de inte behöver stiga upp så tidigt.

Man behöver inte vakna så tidigt för att hinna med bussen (Elev, första året, högskoleförberedande program).

Utöver de identifierade kategorierna är det särskilt intressant att en del elever som svarat att de skulle föredra att läsa på distans ändå lyfter fram såväl fördelar och nackdelar med studier på distans i sina motiveringar. En elev nämner till exempel att:

Det hade varit bra att få jobba på distans när man fått en uppgift. Men att man kanske är på skolan om det är ett grupparbete eller om man behöver extra hjälp. (Elev, andra året, högskoleförberedande program)

Eleven pekar på att blandningen mellan att ha undervisning på distans och fysiska lektioner i skolan skulle kunna gynna hans studier.

Motiveringar från elever som anger att - Det inte spelar ingen roll

24 procent av eleverna anger att de spelar ingen roll om de studerar på distans eller går tillbaka till den vanliga skolvardagen.

I de motiveringar som analyserats framkommer inga nya kategorier än de som beskrivits ovan. Materialet som har analyserats innehåller en blandning av för- och nackdelar som ligger i linje med kategorierna ovan. De elever som svarat "spelar ingen roll" menar att gå i skolan som vanligt eller att studera på distans har sina fördelar respektive nackdelar. Ett exempel är en elev som menar att hen saknar de sociala dimensionerna, men samtidigt får mer gjort hemma.

Den sociala biten är jobbigast men själva skolarbetet fungerar bra och får mer gjort hemma. (elev, andra året, högskoleförberedande program)

Flertalet av eleverna gör liknande kommentarer om att det fungerar bra att studera hemma men att de saknar sina kamrater. Det förekommer också en del självreflektioner kring vilken betydelse kamraterna har i relation till skolarbetet. En elev menar att:

Det är givetvis lite surt att inte hänga med kompisar i skolan, men man kan ju ses någon gång ibland ändå. Dessutom tror jag att man får ut mer utav skoltiden ifall man inte blir störd av kompisar, och att man uppskattar tiden med dem mer ifall man inte ser dem hela tiden. (elev, första året, högskoleförberedande)

Vidare finns det i materialet kombinationer där eleverna lyfter fram praktiska fördelar med att studera på distans med att det saknar stöd från läraren som de får i ett fysiskt klassrum. Det kan handla om att inte behöva stressa iväg på morgonen och att inte behöva åka till skolan. En del av eleverna framhåller att de skulle föredra en blandning av närundervisning och distansundervisning. En elev menar att:

Blanda det eller göra det valfritt. (elev, första året, vill inte ange)

Följande resonemang kring för- och nackdelar speglar flera av elevernas motiveringar till att det inte spelar någon roll om de läser på distans eller går i vanlig skola:

Det blir mer strukturerat i skolan men jag måste resa i två timmar varje dag för att ta mig dit och hem, tid som jag nu sparar och kan lägga på mig själv. Men hemma blir det mindre hets kring vad man har på sig och så men det är svårare med grupparbeten och visa i praktiska kurser (som idrott) vad man kan. (elev, andra året, högskoleförberedande program).

Ett fåtal elever som svarat att det inte spelar någon roll tar tydlig utgångspunkt i den rådande situationen. De studerar på distans för de måste och att de vill bidra med att förhindra smittspridningen.

Det absolut viktigaste för mig är att hindra smittspridningen och att alla ska få vara friska. (elev, andra året, högskoleförberedande)

Sammanfattning

Att den sociala dimensionen är en viktig parameter för de elever som har motiverat sina svar är tydligt såväl för eleverna som angett att de föredrar att gå tillbaka till skolan som för de som skulle vilja fortsätta läsa på distans. Av de som svarat att de vill gå tillbaka till skolan anger de flesta att de saknar sina klasskompisar och möjligheten att ställa snabba, enkla frågor till läraren i ett klassrum. Samtidigt motiverar elever som uppgett att de vill fortsätta läsa på distans sitt val med att de slipper sina klasskompisar och den sociala gemenskapen.

Liknande mönster – det vill säga, elevernas motivering till sina svar är liknande oavsett om de föredrar att gå tillbaka till skolan eller fortsätta läsa på distans – kan skönjas när det gäller fokus. Elever som svarar att de vill tillbaka till skolan anger att de har svårt att fokusera och få något gjort när de studerar på distans. De elever som vill fortsätta studera på distans menar att de har det lättare att fokusera på studierna när de kan studera hemma. Flera anger också att det är lugnare att studera på distans än att finna lugn i ett klassrum som kan upplevas som stökigt.

Materialet som analyserats är något spretigt, och det går inte att dra några tydliga slutsatser kring vad eleverna föredrar – om de vill fortsätta läsa på distans eller gå tillbaka till vanlig skola. Majoriteten anger dock att de vill gå tillbaka till skolan (se diagram 11), vilket kan sägas vara ett tydligt resultat. När elevernas motiveringar har analyserats framträder dock en komplex bild. Exempelvis finns det i elevernas motivering till sitt svar såväl motiveringar som talar för närundervisning och även distansundervisning oavsett vad de har svarat att de föredrar.

Diskussion och avslutande kommentarer

När enkäten genomfördes hade eleverna studerat mellan fem och åtta veckor på distans, beroende på när de fyllde i enkäten. Deras erfarenheter av att studera på distans kan sägas vara begränsad samtidigt som vi vet att lärarna har haft ett stort arbete med att ställa om sin undervisning.

En del elever som svarat att det inte spelar någon roll om de studerar på distans eller går i skolan som vanligt har skrivit fram resonemang som speglar att distansundervisningen kan användas på flera sätt men att vissa delar av undervisningen bör ske i skolan. Det kan handla om praktiska ämnen som är svåra att genomföra och avsaknaden av sociala kontakter. Att vidare undersöka kvalitativa aspekter i närundervisning såväl som i distansundervisning blir en angelägen uppgift framöver. Det är också viktigt att dra lärdom av de erfarenheter som elever och lärare har gjort, som ett underlag i arbetet med att höja kvaliteten på all undervisning oavsett om det är när- eller distansundervisning.

Det finns likheter mellan den undersökningen gjord av Sveriges elevkårer (2020) och föreliggande undersökning, bland annat gällande att gymnasieeleverna upplever en ökad arbetsbörda när de studerar på distans och att eleverna upplever att de har bristande motivation när studierna bedrivs på distans. Vad som kan vara intressant att undersöka vidare är hur motivationen ser ut generellt bland gymnasieelever och hur motiverade de är till skolarbetet oavsett distans- eller närundervisning.

Något som vi särskilt skulle vilja lyfta fram är elevernas kommentarer kring att de saknar rutiner och struktur för sin vardag när de studerar på distans och därigenom har svårt att skilja mellan fritid och arbete. Detta är en fråga som bör belysas vidare, inte minst med tanke på att de inom kommande yrkesliv troligen kommer att, åtminstone delvis, arbeta på distans. Att ha strategier för att kunna skilja mellan arbete och fritid är en viktig förutsättning för att kunna finna balans mellan vila och arbete. Dessa metareflektioner kring lärande är viktiga oavsett distans- eller närundervisning.

Det finns ytterligare frågor att följa upp och aspekter som kräver en fördjupad analys. Till exempel skulle det vara intressant att undersöka närmare om det samarbete som eleverna refererar till i sina svar är organiserat från lärarhåll i form av grupparbeten eller liknande, eller om det sker på elevernas eget initiativ och kanske handlar om att man hjälps åt med uppgifter. Skiljer fördelningen av dessa olika typer av samarbete mellan de två formerna av undervisning? Hur påverkas de av de olika slags digitala plattformar och verktyg som står till buds? Vidare finns det anledning att relatera elevernas svar till andra undersökningar som gjorts gällande klassrumsklimat som ej gjorts i denna delrapport.

Denna enkätundersökning, som bygger på Kaufmanns et al. (2016) OLCS-ramverk, och har genomförts för att få syn på hur eleverna uppfattar såväl klimatet i klassrummet som klimatet på distans. Det som framkommer och behöver belysas ytterligare är vad och hur den sociala

närvaron kan beskrivas och skapas när undervisningen sker på distans. Avslutningsvis kan vi även konstatera att klimatet i närundervisningen även kan behöva undersökas närmare. Även om resultatet visar att klimatet är mer gynnsamt i närundervisningen finns det utrymme för förbättring och utveckling även där.

Läs mer om FoU-programmet:

Digitala lärmiljöer - likvärdig utbildning med fjärr- och distansundervisning - <https://www.ifous.se/digitala-larmiljoer-likvardig-utbildning-med-fjarr-och-distansundervisning/>

Referenser

Kaufmann, R., Sellnow, D. & Brandi N. Frisby (2016) The development and validation of the online learning climate scale (OLCS), *Communication Education*, 65:3, 307-321, DOI: 10.1080/03634523.2015.1101778

Lowenthal, P.R. (2009). Social presence. I P. Rogers, G. Berg, J. Boettcher, C. Howard, L. Justice, & K. Schenk (Eds.), *Encyclopedia of distance and online learning* (2nd ed). Information Science Reference.

Sveriges elevkårer (2020). *Gymnasieelevers upplevelser av distansundervisning under coronakrisen. Undersökning bland Sveriges Elevkårers medlemmar april 2020.* <https://sverigeselevkarer.se/media/1860/undersokning-gymnasieelevers-distansundervisning-under-coronakris-2020.pdf>

Bilaga 1 – Frågorna som ställdes till eleverna:

När jag går i SKOLAN SOM VANLIGT uppfattar jag att mina lärare:

När jag studerar på DISTANS uppfattar jag att mina lärare:

... är nåbara när jag behöver stöd

... är uppmuntrande

... stöttande

... har kontroll om vi diskuterar i klassrummet

... som orättvisa

... som engagerade i kursen

... som engagerande i mina klasskamrater

... som oorganiserade

... som ansvarstagande personer

... som öppna personer (delar med sig av sin person och erfarenheter)

När jag går i skolan uppfattar jag det som om att:

När jag studerar på distans:

... jag är väldigt ensam

... vi i klassen stöttar varandra

... respekterar varandra

... alla umgås med varandra

... ingen umgås med någon

... vi samarbetar med varandra

... kurserna på det stora hela är uppmuntrande

... grupparbeten oftast fungerar bra

... jag får mycket skolarbete gjort

Baserat på mina erfarenheter av att gå i gymnasieskolan upplever jag att:

Baserat på mina erfarenheter av att studera på distans upplever jag att:

... lärarna är närvarande och lyhörda

... förväntningar på mig har varit tydliga i de kurser jag gått

... överlag att instruktioner för uppgifterna är tydliga

... instruktioner för vilka resurser som vi ska använda oftast är tydliga

... samarbete uppmuntras i det stora hela

- Vad upplever du är svårast med att läsa på distans?
- Vad upplever du att det skapar för möjligheter att läsa på distans?
- Har du en miljö där du kan sitta och jobba i hemmet? Beskriv var och hur du jobbar med skolarbetet.
- Vad skulle du föredra:
 - att fortsätta läsa på distans
 - gå tillbaka till min vanliga skolvardag
 - spelar ingen roll
- Motivera gärna ditt svar på frågan ovan
- Om du har något annat som du skulle vilja dela med dig av skriv det här: